

Tygielski, Wojciech

"Elementy statystyki dla historyków. Materiały do ćwiczeń, wykładów i metodyki prac badawczych", t. 1-2, Andrzej Burzyński, Kraków 1976-1977;
"Elementy statystyki dla historyków", Marian Dyba, Anna Obersztyn, Katowice 1978 : [recenzja]

Przegląd Historyczny 70/3, 579-580

1979

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych, tworzonej przez Muzeum Historii Polski w Warszawie w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został opracowany do udostępnienia w Internecie dzięki wsparciu Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego w ramach dofinansowania działalności upowszechniającej naukę.

Pozostałe części, ułożone chronologicznie a zatytułowane: „Okres Rzeczypospolitej szlacheckiej”, „Okres rozbiorów”, „Okres najnowszy” zawierają opracowania drobniejsze. Skupiają uwagę na zagadnieniach przemian w funkcjonowaniu mechanizmu gospodarki polskiej od schyłku feudalizmu po czasy II wojny światowej. Prezentują również zmiany zachodzące w strukturze społecznej kraju w tym długim przedziale czasu.

Niniejszy tom daje dobry przegląd aktualnych zainteresowań badawczych polskich historyków dziejów społeczno-gospodarczych.

A. P.

Andrzej Burzyński, *Elementy statystyki dla historyków. Materiały do ćwiczeń, wykładów i metodyki prac badawczych t. I—II*, Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 1976—1977, s. 259, 262; Marian Dyba, Anna Obersztyn, *Elementy statystyki dla historyków*, Uniwersytet Śląski, Katowice 1978, s. 209.

Przez kilkanaście ostatnich lat prowadzenie zajęć z elementów statystyki i demografii dla studentów historii było niezwykle utrudnione z uwagi na brak jakichkolwiek pomocniczych publikacji, które zawierałyby wykład podstawowych zagadnień i metod statystycznych z uwzględnieniem specyfiki ich zastosowania w badaniach historycznych. Dopiero w latach 1976—1977 Uniwersytet Jagielloński wydał pod redakcją Heleny Mańdrowicz-Urbańskiej, dwutomowy skrypt autorstwa Andrzeja Burzyńskiego. Znakomite to opracowanie, w którym obok syntetycznego wykładu podstawowych elementów teorii statystyki (wzbogaconego przez opracowany przez matematyka, T. Sozańskiego, rozdział poświęcony elementom rachunku prawdopodobieństwa i statystyki matematycznej) przedstawiono zarys dziejów myśli statystycznej oraz poglądy polskich historyków na problemy kwantyfikacji zjawisk historycznych — od czasów Oświecenia aż po dzień dzisiejszy — mogłoby tę lukę zappełnić, gdyby nie śmiesznie niski nakład (500 egzemplarzy). Skrypt przygotował historyk rozumiejący, że podstawową trudnością nie jest percepcja metod statystycznych, które prezentuje ogromna ilość różnorodnych podręczników, lecz ukazanie specyfiki korzystania z tych metod w badaniach historycznych. Toteż w tomie drugim swego opracowania zawarł wybór fragmentów prac historycznych dotyczących różnorodnych okresów i zagadnień, w których zastosowano konkretne metody statystyczne. Zestawienie to, ułatwiające dotarcie do rozproszonych tekstów autorów stosujących w swych badaniach te metody, stanowi bardzo cenną pomoc w zajęciach dydaktycznych, w najlepszy sposób ukazuje bowiem przydatność wspomnianych metod i możliwości badawcze, jakie może dawać historykom statystyka. Skrypt Burzyńskiego przydatny jest zarówno dla studentów, jak i dla prowadzących zajęcia dydaktyczne, a także dla wszystkich historyków stojących przed koniecznością zastosowania metod kwantytatywnych w swojej pracy.

Natomiast opracowanie Mariana Dyby i Anny Obersztyn adresowane jest przede wszystkim do studentów historii. Stąd jego znacznie mniejsza objętość z jednoczesnym rozbudowaniem partii wyjaśniających w sposób przystępny poszczególne pojęcia i metody. Skrypt wykorzystuje podstawowe prace metodologiczne Witolda Kuli, Jerzego Topolskiego, Stanisława Borowskiego, których ważkie uwagi metodyczne zostały umiejętnie uprzyśtępnione w komentarzach. Niepokój natomiast budzi niepełne dopasowanie skryptu do programu zajęć (brak np. omówienia prostego metodycznie, lecz trudnego interpretacyjnie zagadnienia relacji czy też metod badania częściowego). Dziwi również umieszczenie rozdziału omawiającego budowę tabeli statystycznej i stosowane w niej oznaczenia oraz metody graficznej prezentacji materiału statystycznego na końcu

skryptu, kiedy wydaje się oczywiste, że z tymi zagadnieniami, najbardziej „zewnątrznymi”, student styka się od samego początku studiów.

Uciążliwym mankamentem są błędy drukarskie — szczególnie gdy zdarzają się w prezentowanym przykładowo materiale liczbowym. Materiał ten, przedstawiony w tabelach, dotyczy niestety wyłącznie XIX i XX wieku.

Mimo pewnych usterek prezentowane wydawnictwo (wydane w tysiącu egzemplarzy) spełni niewątpliwie pożyteczną rolę pomocy naukowej. Wypada na zakończenie zasygnalizować, że również druga część tego przedmiotu, wykładanego na studiach historycznych — demografia historyczna — doczekała się drugiego wydania bardzo przydatnego skryptu Jerzego Michalewicza.

W. T.

Ziemia prudnicka. Dzieje. Gospodarka. Kultura, pod redakcją Wiesława Lesiuka, Instytut Śląski w Opolu, [Opole] 1978, s. 540.

Zbiorowa monografia ziemi prudnickiej zawiera opis środowiska geograficznego (S. Michalak), zarys pradziejów (L. Szadkowska) oraz historię regionu w epoce feudalnej, kiedy stanowił on pogranicze śląsko-morawskie, dzieląc skomplikowane losy polityczne Śląska opolskiego, zorganizowany w trzy powiaty, w Prudniku, Głogówku i Białej, ze złożoną strukturą narodowościową i wyznaniową (W. Dziewulski). Obszerniejszą część historii ziemi prudnickiej w czasach nowożytnych otwiera historia ziemi prudnickiej w epoce kapitalizmu (B. Ciমালা i F. Hawranek). Duży artykuł D. Tomczyka, „Wyzwolenie ziemi prudnickiej w 1945 r.” zawiera szczegółowy opis działań wojennych, które doprowadziły do likwidacji przez I Front Ukraiński wojsk niemieckich broniących linii Odry na południe od Opola. Te ważne dla końcowej fazy walk na froncie wschodnim operacje przebiegały w znacznej części na obszarze ziemi prudnickiej, powodując poważne zniszczenia, zwłaszcza miast. Kolejne partie monografii poświęcone są procesowi odbudowy regionu prudnickiego, w którym uczestniczyła duża liczba polskiej ludności miejscowej. Szczegółowo omawia się życie polityczne w latach 1945—47 (Z. Kowalski) i odbudowę gospodarki (M. Lis). Książkę zamykają artykuły, poświęcone stosunkom ludnościowym, perspektywom rozwoju gospodarczego, oświacie, wychowaniu i życiu kulturalnemu w latach 1947—1975. Ostatni artykuł omawia dzieje sztuki regionu (M. Kornecki). Monografia zawiera ponadto bibliografię ziemi prudnickiej.

Z. M.

J. Kurzawa, S. Nawrocki, *Dzieje Kępna*, PWN, Warszawa—Poznań, 1978, s. 225.

Kępno leży w południowej Wielkopolsce, na pograniczu ze Śląskiem na skrzyżowaniu ważnych dróg z Kalisza na Górny Śląsk i z Wrocławia na Wieluń i Sieradz. Wśród lasów i mokradeł z pokładami rudy darniowej ulokowano tu gród książęcy, przypuszczalnie o charakterze strażnicy nadgranicznej ziemi kaliskiej, z przejściową przynależnością do Śląska. Pierwszą wzmiankę o Kępnie zawiera znany układ między Przemysłem II a Mściwojem pomorskim z 1282 r. Było tu wówczas miasto, lokowane prawdopodobnie na wzór Kalisza. Kazimierz Wielki wybudował tu także skromny zameczek. Lokacja Kępna poszła w zapomnienie; od 1365 r. znajdowało się ono w rękach prywatnych jako wieś. Powtórna lokacja w 1661 r. związana była z napływem do Kępna ewangelików i ludności żydowskiej